

მდგრადი განვითარების მიზანი 3: ჯანმრთელი ცხოვრების წესის ხელშეწყობა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფა ყველასთვის, ყველა ასაკში

შინარსი

მდგრადი განვითარების მიზანი 3: ჯანმრთელი ცხოვრების წესის ხელშეწყობა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფა ყველასთვის, ყველა ასაკში	1
რაში მდგომარეობს მიზნის არსი?	1
ქვემიზნები მიზნისთვის „ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა“:.....	2
ფაქტები და მონაცემები:.....	3
ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობასთან დაკავშირებული ტერმინები	4
რატომ არის მიზნის მიღწევა მნიშვნელოვანი?	5
რა პროგრესი გვაქვს აქამდე?.....	5
ვაქცინაციის მიმოხილვა.....	7
ვაქცინაციაზე ხელმისაწვდომობა	8
როგორ შეგვიძლია მივაღწიოთ მდგრადი განვითარების მესამე მიზანს?.....	10
რისი გაკეთება შემიძლია დასახმარებლად?	10
გამოყენებული ლიტერატურა:	11
ქვიზი (სწორი პასუხები გამწვანებულია).....	¡Error! Marcador no definido.

რაში მდგომარეობს მიზნის არსი?

2030 წლისთვის ყველას კეთილდღეობისთვის, მიუხედავად ასაკისა, ხელმისაწვდომი იყოს ჯანსაღი ცხოვრების წესი

მდგრადი განვითარების აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს ყველა ასაკისა და მიანისათვის ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა.

მნიშვნელოვანი ნაბიჯები იქნა გადადგმული სიცოცხლის გახანგრძლივებისა და დედათა და ბავშვთა სიკვდილიანობის მაჩვენებლის შემცირების თვალსაზრისით. თუმცა, იმ მიზნის მისაღწევად, რომ 2030 წლისთვის ყოველ 100 000 ცოცხლადშობილ ბავშვზე დედათა სიკვდილიანობა შემცირებულ იქნას 70-ზე ნაკლებ მაჩვენებლამდე, საჭიროებს მეანების პროფესიული უნარების გაუმჯობესებას.

2030 წლისთვის არაინფექციური და ავადებებით გამოწვეული ნაადრევი სიკვდილიანობის მაჩვენებლის 1/3-ით შესამცირებლად საჭიროა უფრო ეფექტური ტექნოლოგიების შემუშავება გარემოს დასაცავად, ნიკოტინის, ალკოჰოლის, სწრაფი კვების მოხმარების მავნებლობის რისკების შესახებ საზოგადოების მეტად ინფორმირება.

სხვა ბევრი ძალისხმევაა საჭირო იმისათვის, რათა სრულად აღმოიფხვრას დაავადებების უამრავი სახეობა და ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული სხვა ბევრი გადაუდებელი საკითხი. ჯანდაცვის სისტემების ეფექტიანი დაფინანსებით, სანიტარული მდგომარეობისა და პიგინის გაუმჯობესებით, მედ-პერსონალის მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდითა და გარემოს დაბინძურების შემცირებით, შესაძლებელია, მილიონობით სიცოცხლის გადასარჩენა.

მესამე მიზნისაქტუალობა პანდემიამ განსაკუთრებული ძალით წარმოაჩინა.

ქვემით მიზნისთვის „ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა“:

- 2030 წლისათვის დედათა სიკვდილიანობის გლობალური მაჩვენებლის შემცირება 70 შემთხვევაზე ნაკლებ მაჩვენებლამდე 100,000 ცოცხალშობილ ბავშვზე.
- 2030 წლისათვის ახალშობილთა და 5 წლამდე ბავშვთა სიკვდილიანობის აღმოფხვრა იმ დაავადებებიდან, რომელთა პრევენცია შესაძლებელია; ყველა ქვეყანამ მიზნად უნდა დაისახოს მშობიარობის შემდგომი სიკვდილიანობის შემცირება სულ მცირე 12-მდე 1,000 ცოცხალშობილ ბავშვზე და 5 წლამდე ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება სულ მცირე 25-მდე 1,000 ცოცხალშობილ ბავშვზე.
- 2030 წლისათვის შიდსისეპიდემის, ტუბერკულოზის, მალარიისა და სხვა ტროპიკული დაავადებების აღმოფხვრა. ჰეპატიტთან, ასევე წყლით გადამდებ ინფექციურ დაავადებებთან ბრძოლა.
- 2030 წლისთვის არაინფექციური დაავადებების შედეგად ნაადრევი სიკვდილიანობის ერთი მესამედით შემცირება პრევენციისა და მკურნალობის მეშვეობით და ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის ხელშეწყობა.
- აკრძალული ნივთიერებების მოხმარების, მათ შორის ნარკოტიკული ნივთიერებებისა და ალკოჰოლის დამღუპველი მოხმარების პრევენციისა და მკურნალობის გაძლიერება.
- 2020 წლისთვის მსოფლიო მასშტაბით ავტოსაგზაო შემთხვევებით გამოწვეული სიკვდილიანობისა და დაზიანებების რაოდენობის განახვრება.
- 2030 წლისთვის სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის დაცვის მომსახურების, მათ შორის ოჯახის დაგეგმვის, ინფორმაციისა და განათლების საყოველთაო ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის ინტეგრირება ეროვნულ სტრატეგიებსა და პროგრამებში.
- ჯანმრთელობის საყოველთაო დაზღვევის მიღწევა, მათ შორის ფინანსურირისკებისგან დაცვა, ჯანდაცვის ხარისხის მიზნით მისამართის მისაწვდომობა, ასევე უსაფრთხო, ეფექტიანი, ხარისხის და ხელმისაწვდომი ძირითადი მედიკამენტებისა და ვაქცინების ხელმისაწვდომობა.
- 2030 წლისთვის სახიფათო ქიმიური ნივთიერებებისა და ჰარიკის, წყლისა და ნიადაგის დაბინძურების შედეგად სიკვდილისა და ავადმყოფობის შემთხვევათა რაოდენობის მნიშვნელოვნად შემცირება.
- ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის თამბაქოს კონტროლის ჩარჩო კონვენციის განხორციელების გაძლიერება ყველა ქვეყანაში, საჭიროების შესაბამისად.
- იმ ინფექციური და არაინფექციური დაავადებებისთვის ვაქცინების და მედიკამენტების კვლევისა და განვითარების მხარდაჭერა, რომლებიც ძირითადად განვითარებად ქვეყნებს უქმნის საფრთხეს. აუცილებელი მედიკამენტების და ვაქცინების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, TRIPS შეთანხმების და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ დოპას დეკლარაციის შესაბამისად; აღნიშნული დეკლარაცია ადასტურებს განვითარებადი ქვეყნების უფლებას, სრულად გამოიყენონ

ინტელექტუალური საკუთრების უფლებებით ვაჭრობასთან დაკავშირებული შეთანხმების დებულებები, რომლებიც ეხება საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის მოქნილ სისტემას, განსაკუთრებით კი ყველა ადამიანისთვის მედიკამენტების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას.

- განვითარებად ქვეყნებში, განსაკუთრებით ყველაზე ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებსა და მცირე კუნძულოვან განვითარებად ქვეყნებში ჯანდაცვის დაფინანსების მნიშვნელოვნად გაზრდა და ჯანდაცვის სფეროში მომუშავე პერსონალის დაქირავების, განვითარების, ტრენინგისა და შენარჩუნების გაუმჯობესება.
- ყველა ქვეყანაში, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული ეროვნული და გლობალური რისკების აღრიცხვის გაფრთხილების, რისკების შემცირების და მათი მართვის შესაძლებლობების გაძლიერება

მესამე მიზანს 1 ეროვნული ამოცანა აქვს დამატებული

- 3.3 ბ თითქმის 100%-ს აღწევს C ჰეპატიტის მქონე იმ პატიმართა გაზრდილი პროცენტული რაოდენობა, რომელებიც გადიან მკურნალობას

ფაქტები და მონაცემები:

ბავშვის ჯანმრთელობა

- ✓ მხოლოდ 2018 წელს დაიღუპა 6,2 მილიონი ბავშვი და 15 წლამდე ასაკის მოზარდი, უმეტესად ისეთი მიზუნების გამო, რომელთა პრევენცია შესაძლებელი იყო. 5.3 მილიონ სიკვდილს 5 წლამდე ასაკის ბავშვებში ჰქონდა ადგილი. მათი თითქმის ნახევარი სიცოცხლის პირველ თვეში დაფიქსირდა.
- ✓ მიუხედავად პროგრესისა, რომელიც მსოფლიოს უმეტეს რეგიონში შეინიშნება, ბავშვთა სიკვდილიანობა მზარდია სუბ-საპარის აფრიკასა და სამხრეთ აზიაში. ხუთ წლამდე ასაკის ბავშვებში მსოფლიოში აღრიცხულ სიკვდილიანობაში ხუთიდან ოთხი სწორედ ამ რეგიონებზე მოდის.
- ✓ ბავშვები სუბსაპარის აფრიკაში 15-ჯერ უფრო ხშირად იღუპებიან 5 წლამდე ვიდრე ბავშვები მაღალი შემოსავლის მქონე ქვეყნებში.
- ✓ არასრულფასოვან კვებაზე მყოფი ბავშვები, განსაკუთრებით როდესაც საქმე გვაქვს საკვების მწვავეუკმარისობასთან, არაან ბავშვთა სიკვდილიანობის უფრო მაღალი რისკის ქვეშ, მათ უფრო მარტივად უვითარდებათ დაავადებები, რაც სიკვდილიანობის მთავარ მიზუნების წარმოადგენს, 3,1 მილიონი ბავშვის წრორედ შიმშილობით გამოწვეული მიზუნებით იღუპება. როგორებიცაა დიარეა, ჰაშიოკური, ტუბერკულიოზი და სხვა.
- ✓ 5 წლამდე ასაკის ბავშვებში სიკვდილიანობის დაახლოებით 45 პროცენტია რასაკმარის კვებას უკავშირდება.

დედის ჯანმრთელობა

- ✓ ქვეყნების 40 % -ზე მეტს ყოველ 10 ათას ადამიანზე 10-მდე ექიმი ჰყავს. ქვეყნების 55 პროცენტზე მეტს 40-ზე ნაკლები მედდა და სანიტარი ჰყავს ყოველ 10 ათას ადამიანზე, რაც მიუთითებს სამედიცინო კვალიფიციური პერსონალის დეფიციტზე.
- ✓ აღმოსავლეთ აზიაში, ჩრდილოეთ აფრიკასა და სამხრეთ აზიაში დედათა სიკვდილიანობა შემცირდა დაახლოებით ორი მესამედით.
- ✓ 2017 წელს, ყოველდღიურად დაახლოებით 810 ქალი იღუპებოდა ორსულობასა და მმობიარობასთან დაკავშირებული მიზუნების გამო, რომელთა პრევენცია შესაძლებელი იყო.

- ✓ დედების სიკვდილიანობის 94 პროცენტსა დაგილი აქვს დაბალი და საშუალოზე დაბალი შემოსავლის მქონე ქვეყნებში.
- ✓ ნააღრევი ორსულობის შედეგად გართულებების და სიკვდილის უფრო მაღალი რისკია, ვიდრე ზრდასრულ ქალებში.
- ✓ განვითარებად ქვეყნებში მშობიარობის დროს სიკვდილიანობა 14 ჯერ აღემატება განვითარებული ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებელს.

აივ/შიდსი, მაღარია და სხვა დაავადებები

- ✓ 2019 წელს მსოფლიოში 38 მილიონი ადამიანი ცხოვრობდა აივ ინფექციით.
- ✓ 2019 წელს 25,4 მილიონიადამიანი იღებდა ანტირეტროვირუსულ თერაპიას.
- ✓ 2019 წელს 1,7 მილიონი ადამიანი ინფიცირდა აივ/შიდსით
- ✓ 2019 წელს 690 000 ადამიანი გარდაიცვალა შიდსით გამოწვეული დაავადებებით.
- ✓ ეპიდემიის დაწყებიდან აივ ინფექციით სულ 75,7 მილიონი ადამიანი დაინფიცირდა, ხოლო 32,7 მილიონიადამიანი დაიღუპა შიდსით გამოწვეული დაავადებებით.
- ✓ აივ ინფიცირებულთა შორის ტუბერკულოზი რჩება სიკვდილის წამყვან მიზეზად, რაც შიდსთან დაკავშირებული გარდაცვალების დაახლოებით სამი პროცენტია.
- ✓ გლობალურად, მოზარდ გოგონებსა და ახალგაზრდა ქალებს ემუქრებათ გენდერული უთანასწორობა, გარიყვა, დისკრიმინაცია და ძალადობა, რაც მათ უფრო მაღალი რისკის ქვეშ აყენებს სიღარიბეში აღმოჩნდნენ თანმდევი პრობლემებით.
- ✓ აივ/შიდსი არის რეპროდუქციული ასაკის ქალების სიკვდილის წამყვანი მიზეზი მსოფლიოში.
- ✓ აფრიკაში მოზარდებში (10–19 წლის) შიდსი არის სიკვდილიანობის წამყვანი მიზეზი, ხოლო მსოფლიოში მეორე ყველაზე გავრცელებული მიზეზი.
- ✓ მაღარიის 6,2 მილიონზე მეტის ინფიცირებული 2000-დან 2015 წლამდე თავიდან აცილებული იქნა, განსაკუთრებით ეფექტურად ეს მოხერხდა ხუთ წლამდე ასაკის ბავშვებში სუბსაპარისა ფრიკაში. გლობალური მაღარიის შემთხვევები შემცირდა დაახლოებით 37 პროცენტით და სიკვდილიანობა 58 პროცენტით. მიზეზი ათასწლეული განვითარების მიზნებში მაღარიის წინააღმდეგ გლობალური ძალისხმევა იყო.

ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობასთან დაკავშირებული ტერმინები

ათასწლეულის განვითარების მიზნები (Millennium Development Goals) 21-ე საუკუნის დასაწყისში (2000-2015 წწ.) გაერომ დაამტკიცა და ის 8 მიზანზე იყო ფოკუსირებული, რომელთა უმრავლესობა სოციალური ხასიათის იყო და განვითარებადი ქვეყნებისკენ იყო მიმართული.

1. აღმოიფხვრას უკიდურესი სიღატაკე და შიმშილობა
2. მიიღწეს უნივერსალური დაწყებითი განათლება ყველასთვის
3. გენდერული თანასწორობისა და ქალთა უფლებამოსილების გაზრდა
4. ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება
5. დედათა ჯანმრთელობის გაუმჯობესება
6. აივ/შიდსთან, მაღარიასთან და სხვა დაავადებებთან ბრძოლა
7. განმტკიცდეს გარემოს მდგრადობა
8. განვითარებისთვის გლობალური პარტნიორობის/თანამშრომლობის ჩამოყალიბება

შობადობა - დაბადებულთა რიცხვი 1000 კაცზე;

სიკვდილიანობა - გარდაცვლილთა რიცხვი 1000 კაცზე;

ბუნებრივი მატება - მოსახლეობის ზრდა ან კლება, რომელიც გამოითვლება შობადობასა და სიკვდილიანობას შორის სხვაობით. თუ შედეგი დადებითია, ეს ნიშნავს, რომ

მოსახლეობის მატებას აქვს ადგილი, ხოლო უარყოფითი პასუხის შემთხვევაში - კლებას;

ჩვილ ბავშვთა მოკვდაობა - 1 წლამდე გარდაცვლილ ბავშვთა შეფარდება ყოველ 1000 დაბადებულთან;

ბავშვთა მოკვდაობა - 5 წლამდე გარდაცვლილ ბავშვთა შეფარდება ყოველ 1000 დაბადებულთან;

სიცოცხლის ხანგრძლივობა - იმ წლების საშუალო ოდენობა, რომელიც მოსალოდნელია იცოცხლოს ადამიანმა. სიცოცხლის ხანგრძლივობა ქვეყნების მიხედვით საგრძნობლად მერყეობს. განვითარებულ ქვეყნებსამ მხრივ უფრო მაღალი სიცოცხლის ხანგრძლივობა აქვთ.

სიღარიბის დაავადებები - დაავადებების, რომელთა ძირითადი მიზეზი ჯანდაცვის სერვისების მიუწვდომლობა, სანიტარულ-ჰიგიენური პირობების არქონა, ჰაერის და წყლის დაბინძურება და სიღარიბეა. ამ დაავადებებს შორისაა ტუბერკულიოზი, მალარია, რესპირატორული დაავადებები, აივ/შიდასი, დიარეა, ინფექციური და პარაზიტული დაავადებები, საკვების უკმარისობა, ტროპიკული დაავადებები.

სიმდიდრის დაავადებები - ძირითადად არაჯანსაღი ცხოვრების წესით და სიცოცხლის გაზრდილი ხანგრძლივობით განპირობებული დაავადებებია, ესენია, მეორე ტიპის დიაბეტი, ასტმა, გულ სისხლძარღვთა დაავადებები, სიმსუქნე, სიმსივნე, ჰიპერტონია, ალერგია, დეპრესია, მენტალური დაავადებები, ალცემიური.

რატომ არის მიზნის მიღწევა მნიშვნელოვანი?

ჯანსაღი ცხოვრების უზრუნველყოფა მნიშვნელოვანია საზოგადოებების კეთილდღეობის შესაქმნელად. თუმცა, COVID-19 პანდემიამ გააზარალა ჯანმრთელობის სისტემა გლობალურად და საფრთხეს უქმნის უკვე მიღწეულ ჯანმრთელობის შედეგებს. პანდემიამ განსაკუთრებული სიმძაფრით წარმოაჩინა ჯანდაცვის სისტემის სისუსტეები. მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა როგორც პირველადი ჯანდაცვის სისტემის განვითარება, ისე პოსიტალური სექტორის.

უმეტეს ქვეყნებს, განსაკუთრებით ღარიბ ქვეყნებს, არასაკმარისი ჯანდაცვის საშუალებები, სამედიცინო მარაგები და ჯანდაცვის მუშაკები ყავთ, რომლებიც ვერ აუდიან გაზრდილ მოთხოვნილებას. დამატებით 18 მილიონი ჯანდაცვის მუშაკია საჭირო უნივერსალური ჯანდაცვის უზრუნველსაყოფად დაბალი შემოსალის მქონე განვითარებად ქვეყნებში.

საჭიროა ერთობლივი ძალის ხმევა ჯანმრთელობის საყოველთაო დაფარვისა და ჯანმრთელობის მდგრადი დაფინანსების მისაღწევად; გაუმკლავდეს დაავადებების მზარდ ტვირთს, გაუმკლავდეს ანტიბაქტერიულ რეზისტენტობას და დაავადებებს. პანდემიამ აჩვენა, რომ ჯანმრთელობის გადაუდებელ სიტუაციას შეუძლია ხალხი გაკოტრებამდე ან სიღარიბემდე მიიყვანოს.

რა პროგრესი გვაქვს აქამდე?

პროგრესი ჯანმრთელობის ბევრ სფეროში მიღწეულია, როგორიცაა დედათა და ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება, იმუნიზაციის გაშუქების გაზრდა. იმუნიზაციის შესახებ მოსახლეობის ინფორმირება და ცნობიერების ამაღლება კვლავ აქტუალურია აღმოჩნდა პანდემიის გასამკლავებლად. ზოგიერთი ინფექციური დაავადების შემცირება გრძელდება, მაგრამ გაუმჯობესების მაჩვენებელი შენელდა. განსაკუთრებით COVID-19-ის დროს, რომელიც გლობალურად აჭარბებს ჯანდაცვის სისტემების გამტარიანობას და საფრთხეს უქმნის უკვე მიღწეული შედეგების მდგრადობას.

სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდა

სიცოცხლის ხანგრძლივობა უკანასკნელი საუკუნეების განმავლობაში საგრძნობლად გაიზარდა. მაგალითისათვის, შეგვიძლია შევადაროთ, როგორ შეიცვალა შერჩეულ ქვეყნებში სიცოცხლის ხანგრძლივობა.

	წელი			
ქვეყანა	1800	1900	2000	2020
სამხრეთ კორეა	25,8	25,9	76,3	83,4
ავღანეთი	28,2	29,4	54,6	64,4
ირანი	25	26,3	73,6	78
საქართველო	31,9	33,4	73,1	73,3
ჩინეთი	32	32	72,1	77,7
იტალია	29,7	43,5	79,6	83,6
გაერთიანებული სამეფოები	38,6	46,3	78	81,2
ბრაზილია	32	32,3	71,7	76,1

ცხრილში მოცემული მონაცემები აღებულია ინტერაქტიული

გვერდიდან [https://www.gapminder.org/tools/#\\$state\\$time\\$value=2020;&marker\\$axis_x\\$domainMin:null&domainMax:null&zoomedMin:null&zoomedMax:null&scaleType=genericLog&spaceRef:null;&axis_y\\$domainMin:null&domainMax:null&zoomedMin:null&zoomedMax:null&spaceRef:null;;&chart-type=bubbles](https://www.gapminder.org/tools/#$state$time$value=2020;&marker$axis_x$domainMin:null&domainMax:null&zoomedMin:null&zoomedMax:null&scaleType=genericLog&spaceRef:null;&axis_y$domainMin:null&domainMax:null&zoomedMin:null&zoomedMax:null&spaceRef:null;;&chart-type=bubbles). თითოეული წერტილი ქვეყანას აღნიშნავს, მისი ფრთი - რეგიონს, ხოლო ზომა მოსახლეობის რაოდენობას. კურსორის მიტანით ვხედავთ ქვეყანაში სიცოცხლის ხალგრძლივობას და მის მძპ-ს. წერტილოვანი დიაგრამის ქვემოთ ისარზე დაწაკუნებით 1800 წლიდან დღემდე დინამიკას გვიჩვენებს. ეს ინტერაქტიული გრაფიკი გვიჩვენებს, რომ ყველა ქვეყანამ საგრძნობი პროგრესი განიცადა მოცემულ წლებში. მთავარი მიზეზი კი მუდიცინის განვითარებაა.

რატომ შემცირდა ასე მკვეთრად სიკვდილიანობა, ბევრი რამით შეიძლება აიხსნას, მაგრამ მთავარი მაინც საბაზისო სანიტარიულ-ჰიგიენური ნორმების დამკვიდრება და მედიცინის მიღწევებია. შეიძლება დავასახელოთ მათი უკეთესი ხელმისაწვდომობაც. იმუნიზაციამ მოიცვა მთელი მსოფლიო. ის განსაკუთრებით ხელმისაწვდომი გახადა საერთაშორისო ორგანიზაციების ჯანდაცვის პროგრამებმა. სწორედ ამ გზით შემცირდა მანამდე სასიკვდილო დაავადებებით გამოწვეული სიკვდილიანობა და გაიზარდა სიცოცხლის ხანგრძლივობა. უნდა ითქვას, რომ კაცობრიობის ისტორიის განმავლობაში მოსახლეობის რაოდენობა საკმაო სტაბილურობით გამოირჩეოდა, ზრდა უმნიშვნელო იყო. თუმცა მოგვიანებით ზრდის ტემპი საგრძნობლად დაჩქარდა, რამაც 50-იანი წლების შემდეგ სახიფათო კონტურები შეიძინა. ისევ რიცხვებს დავუბრუნდეთ: კაცობრიობის მთელი ისტორია აღმოჩნდა საჭირო, რომ მოსახლეობას 1800 წლისთვის მიღიარდიანი ნიშნულისთვის მიეღწია, 1930 წელს კი დედამიწას უკვე 2 მილიარდი მკვიდრი ჰყავდა, რაც ნიშნავს იმას, რომ 130 წელიწადი საკმარისი აღმოჩნდა

მოსახლეობის 100%-იანი ზრდისთვის. ამის შემდეგ ტემპიუფრო მეტად გაიზარდა და მხოლოდ 30 წელიწადში მოსახლეობას კიდევ მიღიარდი შეემატა. შუალედის შემცირება გაგრძელდა და მომდევნო მატებას მხოლოდ 15 წელი დასჭირდა. დღეს კი 12-13 წელია საკმარისი, რომ მოსახლეობამ 1 მიღიარდიანი ზრდა აჩვენოს.

ვაქცინაციის მიმოხილვა

თუკი უკანასკნელ 40 წელს გადავხედავთ, ამ პერიოდში მსოფლიოში 1000-ზე მეტი ეპიდემიასა და პანდემიას ჰქონდა ადგილი. ინფექციური დაავადებები სწრაფად ვრცელდებიან მოსახლეობის გაზრდილი მობილობის გამო. ესენია: ზიკა, სარსი, ქოლერა, მერსი-კოვი, ებოლა, აივ-შიდსი. მათ ნაწილს რეგიონული გავრცელება ახასიათებდა. მათ მოჰყვა სოციალური, ეკონომიკური უთანაბრობის გამწვავება, შედეგები უზარმაზარი ზიანით ეკონომიკაზე, ადამიანების დანაკარგებით შეიძლება დავახასიათოთ.

კრიზისის დროს ქვეყნები და საერთაშორისო ორგანიზაციები კოორდინირებულად მუშაობენ, ერთიანდებიან და ცდილობენ, მაქსიმალურად მოკლევადებში დაეხმარონ ქვეყანას, სადაც ეს შემთხვევა გამოვლინდა, რომარ მოხდეს ინფექციის გავრცელება. უმეტეს შემთხვევაში ეს ხერხდება და ინფექციის შეკავება ხდება დიდი ძალის მეშვეობით, პარალელურად მეცნიერები ცდილობენ მის დამარცხებას.

მხოლოდ ებოლას დროს დაიწერა 40-მდე კვლევა, შემუშავდა საინტერესო რეკომენდაციები, თუმცა როგორც კი ხერხდება ინფექციის დამორჩილება, ფოკუსი იცვლება, თემისადმი ინტერესი იკარგება და გამოცდილებაზე დაფუძნებით აღარ ვერზადებით მომდევნო ეპიდემიისა თუ პანდემიისთვის. არადა, შემდეგი ეპიდემია მხოლოდ დროის საკითხია. საჭიროა, ყველა ასეთი შემთხვევა განვიხილოთ, მისგან ვისწავლოთ და მომავალს ბევრად მომზადებული შევხვდეთ.

დაავადებათა კონტროლის ეროვნული ცენტრის ვებგვერდზე იმუნიზაციასთან დაკავშირებით არაერთ საინტერესო ინფორმაციას ამოიკითხავთ. სწორედ ვაქცინაცია ითვლება ინფექციურ დაავადებებთან საბრძოლველ ყველაზე ეფექტურ იარაღად. ვაქცინა იმუნურ სისტემას მომავალი საფრთხისთვის წარმოადგინს. ის დახოცილი ან მოდიფიცირებული მიკრობებისგან, მათი ნაწილებისგან ან დნმ-ისგან შედგება. ვაქცინა ორგანიზმს „ატყუებს“ – აფიქრებინებს, რომ ინფექცია შეხვდა. იმუნური სისტემა თავს ესხმის მოჩვენებით მტერს და მომავალისთვის ამზადებს. ამ გზით ადამიანი ინფექციის მიმართ იმუნიტეტს გამოიმუშავებს – თუ მას მომავალშიც შეეჯახა, სათანადოდ შეიარაღებული დახვდება. მედიცინაში ასეთი გარღვევა 1796 წელს ედუარდ ჯენერმა შეიმუშავა. შემუშავებული პროცედურა კი პირველად ჩაუტარა რვა წლის ბიქს. მან აცრისთვის გამოიყენა საქონლის ყვავილით [vaccinia virus, ყვავილვაქცინის ვირუსი] დაავადებული ახალგაზრდა ქალის მასალა. ეს იყო დასაბამი თანამედროვე ვაქცინაციისა – ტერმინი კი ლათინური სიტყვიდან „vacca“ – „ძროხა“ მოდის. ვაქცინაციის ისტორიას XVIII საუკუნის მიწურულიდან, ჯენერის მეთოდის გამოცდის დღიდან ითვლიან. მიუხედავად ასეთი ხანგრძლივი დროისა, ყვავილი ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ მხოლოდ 1980 წელს მიიჩნია აღმოფხვრილად, რაც გლობალური კამპანიის შედეგი გახდა. მხოლოდ მეოცე საუკუნეში ყვავილს 300 მილიონი ადამიანი ემსხვერპლა. კაცობრიობის ისტორიისამ და სხვა ღირშესანიშნავ ეპიზოდებს შეგიძლიათ გაეცნოთ National Geographic-ის რიჩარდ კონიფის სტატიაში „როგორ გვცვლის პანდემიები“, აგვისტო, 2020. **როგორ გვცვლის პანდემიები გვემახსოვრება თუ არა ეს გაკვეთილი, როდესაც საფრთხე ჩაივლის?**

საუკუნეებია კაცობრიობა იმუნიზაციის გზით ებრძვის ისეთ დაავადებებს, როგორიცაა ყვავილი, პოლიომილიტი, წითელა, ცოფი და სხვა. ასევე სხვა მიკროორგანიზმებით გამოწვეულ დაავადებებს, როგორებიცაა – შავი ჭირი, ქოლერა, ტუბერკულიოზი, დიფთერია, ტეტანუსი,

ჯილები თუ სხვა. სწორედ საყოველთაო ვაქცინაციის წყალობით ყოველწლიურად 3 მილიონი ბავშვის გადარჩენა ხერხდება. აქვე გვეუბნებიან, რომ იმუნიზაცია, აცრილების გარდა, იცავს აუცრელებსაც, რადგან აცრილთა სიმრავლე დაავალების გავრცელებას აჩერებს. სწორედ ამიტომ არის მნიშვნელოვანი მასობრივი ვაქცინაციის უზრუნველყოფა.

ვაქცინების შემუშავების მეთოდები და ტიპები გასაგებადაა ახსნილიავერსის ვებგვერდზე **რა სარგებლობა მოაქვს იმუნიზაციას?**

აღნიშნული მეთოდებიდან 4 კოვიდის ვაქცინების შესაქმნელად გამოიყენეს. მათ შორისაა ტრადიციული მეთოდი, პროტეინული ერთეულების შეყვანა, ვექტორული ვაქცინა და ინფორმაციული, ანუ მესინჯერ-რნმვაქცინები.

ვაქცინაციაზე ხელმისაწვდომობა

ვაქცინაცია საზოგადოებრივ სიკეთეს განეკუთვნება, რადგან ისუკლებლივ ყველა მოქალაქეს, მიუხედავად ეროვნებისა, რელიგიისა, სქესისა, ასაკისა, შემოსავლისა, აძლევს შესაძლებლობას, მიიღოს საერთაშორისოდ დადგენილი აუცილებელი ვაქცინები. ამას განვითარებული ქვეყნები თავად უზრუნველყოფენ, ხოლო განვითარებადი ქვეყნების ნაწილი კი, რომლებსაც არ აქვთ საკმარისი თანხები, ჯანდაცვის საერთაშორისო ორგანიზაცია, ან UNICEF ეხმარება. იმუნიზაციის პროცესთან დაკავშირებული კოორდინაცია თუ რთულდება, მართვის სათავეები გადადის საერთაშორისო სააგენტოებზე. „გავის ალიანსი“ ამის კარგი მაგალითია. იგი დიდი საერთაშორისო ორგანიზაციაა, რომლის საქმიანობის მიზანია ვაქცინაციის ხელმისაწვდომობა ყველასთვის და განსაკუთრებით განვითარებადი ქვეყნების მოსახლეობისათვის. პანდემიის დროს მას ვაქცინების განაწილების სამართლინი მექანიზმის შემუშავება და განხორციელება დაევალა.

წარსული პანდემიებიდან მიღებული გამოცდილება აჩვენებს, რომ დაბალი და საშუალო შემოსავლის მქონე ქვეყნები, როგორც წესი, ვაქცინებს უფრო დიდხანს ელოდებიან, ვიდრე მდიდარი ქვეყნები. ეფექტური ვაქცინების ხელმისაწვდომობის შემთხვევაშიც კი დაბალშემოსავლიანი ქვეყნების დაუცველპირებს, ნაკლებად აქვთ ვაქცინებზე წვდომა. ამ უსამართლობის აღმოსაფხვრელად, გეოგრაფიული ხელმისაწვდომობის გასაზრდელად და კონკურენციის გამო ვაქცინების არასაკმარისი მიწოდების გასაწილის ტრალებლად შეიქმნა კოვაქსის ინიციატივა, რომელსაც 186 ქვეყანა შეუერთდა. ისუზრუნველყოფს ვაქცინების სამართლიან განაწილებას. სწორედ ამიტომა, რომ კოვიდზე ვაქცინაცია დღეს ქვეყნების გამოსავალი პანდემიის დასასრულებლად.

აივ ინფექცია/შიდსი

ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის მონაცემებით ეპიდემიის დაწყებიდან დღემდე მს ოფლიოში 32 მილიონ ადამიანზე მეტი გარდაიცვალა შიდსის ვირუსით. მხოლოდ 2018 წელს კი - 770 000 ადამიანი. ამავე წლის ბოლო მონაცემებით შიდსის ვირუსით მსოფლიოში 37,9 მილიონიადამიანია ინფიცირებული, აქედან 1,7 მილიონიადამიანი 2018 წელს დაინფიცირდა.

საქართველოში შიდსის პირველი შემთხვევა 1989 წელს გამოვლინდა. საქართველო აივ ინფექცია/შიდსის დაბალი გავრცელების ქვეყნებს მიეკუთვნება. აივ ინფიცირებულების სავარაუდო რიცხვი საქართველოში 10500-ს უტოლდება. ეს კი ისეთი მცირერიცხოვანი ქვეყნისათვის, როგორიც საქართველოა, მაინც საკმაოდ სოლიდური რიცხვია.

2019 წლის 1 დეკემბრის მონაცემებით, 1989 წლიდან ინფექციური პათოლოგიის, შიდსისა და კლინიკური იმუნოლოგიის სამეცნიერო-პრაქტიკულ ცენტრში რეგისტრირებულია აივ-ით

ინფორმაციის 8028 შემთხვევა, აქედან 6023 - მამაკაცი და 2005 - ქალი. პაციენტთა უმრავლესობა 29-დან 40 წლამდე ასაკისაა. შიდსი განუვითარდა 4197 პაციენტს, 1626 გარდაიცვალა. 2019 წელს გამოვლინდა 594 ახალი შემთხვევა.

ვინაიდან აივ ინფექციას დამახასიათებელი კლინიკური ნიშნებიარ გააჩნია, მის დიაგნოსტიკური აშში ლაბორატორიულ გამოკვლევებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ. საჭიროა გამოკვლევების ჩატარება განსაკუთრებით კი სარისკო ქცევის შემთხვევებში.

აივ ინფექციის გადაცემის საში გზა არსებობს:

1. სისხლის გადასხმის და სხვა **ინვაზიური** მანიპულაციებისას არასტერილური დაბინძურებული სამედიცინო ინტრუმენტების გამოყენებით. ყველაზე ხშირად დაავადება გადადის ნარკოტიკების ინჯეციური მოხმარებისას აივ ინფიცირებული სისხლით დაბინძურებული შპრიცებისა და ნემსების გამოყენებით;
2. დაუცველი სქესობრივი კავშირი (პრეზერვატივის გარეშე) აივ ინფიცირებულ პირთან;
3. ინფიცირებული დედიდან ბავშვზე ორსულობის დროს, მშობიარობის ან ძუძუთი კვების შედეგად.

ტუბერკულოზი

ტუბერკულოზისაში ინფექციური დაავადებაა, რომელიც დაგვიანებული და არასწორი მკურნალობის შემთხვევაში იწვევს სიკვდილს. ტუბერკულოზი ყველაზე ხშირად აზიანებს ფილტვებს, თუმცა შეიძლება დააზიანოს სხვა ორგანოებიც.

ტუბერკულოზი გლობალური ჯანმრთელობის მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს. იგი აივ ინფექციის შემდეგ ინფექციური აგენტით გამოწვეული ყველაზე დიდი მკვლელია მსოფლიოში. მსოფლიოში ტუბერკულოზით ყოველწლიურად დაახლოებით 9 მილიონი ადამიანი ავადდება და 2 მილიონამდე ადამიანი კვდება.

როგორ ვრცელდება ტუბერკულოზი?

ტუბერკულოზის გამომწვევია ე.წ. „კოხის ბაქტერია“, რომელიც 1882 წელს აღმოაჩინა გერმანელმა არობეტ კოხმა. უმეტეს შემთხვევაში ტუბერკულოზი ვრცელდება ჰაერწვეთოვანი გზით ფილტვის ტუბერკულოზით დაავადებული პირისგან. ინფექციის მთავარი წყაროა ტუბერკულოზის მიკობაქტერიების შემცველი ავადმყოფის ნახველი, რომელიც უმცირესი სახით გამოიყოფა ხველების, ცემინებისა ნა საუბრის დროს და ჰაერთან ერთად შეიძლება მოხვდეს ჯანმრთელი ადამიანის ფილტვებში, გამოიწვიოს მათი დაავადება. ტუბერკულოზის მიკრობაქტერია იწვევს ფილტვის ქსოვილის რღვევას, რაც, მკურნალობის გარეშე დარჩენილი პირის თვის ხდება მძიმე ავადმყოფობისა ნ სიკვდილის მიზეზი. თუ ადამიანი არ აქცევს სათანადო ყურადღებას სასართო სისუსტეს, დაავადება შეიძლება ფარულად მიმდინარეობდეს და პაციენტმა დაგვიანებით მიმართოს სამედიცინო დაწესებულებას, როდესაც უკვე მკურნალობა საჭიროებს მეტ დროს, ძალის ხმელვას და, რაც მთავარია, შეიძლება უშედეგო აღმოჩენებს. ტუბერკულოზის გადამდები ფორმით დაავადებულმა პირმა (თუ იგი არ იტარებს სათანადო მკურნალობას), ერთი წლის განმავლობაში შეიძლება დააინფიციროს 10-15 ჯანმრთელი ადამიანი. განსაკუთრებით რისკის ქვეშ იმყოფებიან ავადმყოფის ოჯახის წევრები და მასთან მჭიდრო კონტაქტში მყოფი პირები.

ტუბერკულოზისაში ინფექციური დაავადებაა, რომლის მკურნალობა საკმაოდ დიდხანს გრძელდება და მოითხოვს ექიმის ყველა დანიშნულებისა და რჩევის აუცილებელ შესრულებას.

როგორ შეგვიძლია მივაღწიოთ მდგრადი განვითარების მესამე მიზანს?

თუკი ჯანდაცვის საყოველთაო დაფარვა რეალობად იქცევა 2030 წლისთვის, აუცილებელი სამედიცინო მომსახურების მიწოდებისა და გამოყენების ზრდა მნიშვნელოვნად უნდა დაჩქარდეს.

2030 წლისთვის ყველასთვის ჯანსაღი ცხოვრების უზრუნველყოფა მოითხოვს აღებულ ვალდებულებებისა და მიერთობას. მიღწეული სარგებელი აჭარბებს ღირებულებას, რადგან ჯანმრთელი ხალხი არის ჯანსაღი ეკონომიკის საფუძველი. იმუნიზაცია არის მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული და ეკონომიკურად ეფექტური სამედიცინო ჩარევა. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვილებში ვაქცინაციის დაფარვა გაიზარდა 72 პროცენტიდან 2000 წელს 86 პროცენტამდე. ფაქტობრივად, 2020 წლის მარტიდან ბავშვობის იმუნიზაციის ყოველწლიური სერვისები ჩაშლილია იმ მასშტაბით, რაც არ ყოფილა დაარსების დღიდან.

რისი გაკეთება შემიძლია დასახმარებლად?

- თქვენ შეგიძლიათ დაიწყოთ თქვენი და თქვენს გარშემო მყოფთა ჯანმრთელობის ხელშეწყობით და დაცვით, კარგად ინფორმირებული არჩევანის გაკეთებით, ჯანსაღი ცხოვრების წესით და თქვენი ოჯახის წევრების ვაქცინაციით.
- თქვენ შეგიძლიათ გაზარდოთ ცნობიერება თქვენს საზოგადოებაში კარგი ჯანმრთელობის, ჯანსაღი ცხოვრების წესის შესახებ. ასევე შეგიძლიათ მოითხოვოთ მთავრობის განა ადამიანების უფლების დასაცავად მიიღონ ხარისხიანი მომსახურება, განსაკუთრებით ყველაზე დაუცველებმა, როგორებიც არიან ქალები და ბავშვები.
- იყავით მეტად აქტიური, ივარჯიშეთ, ისეირნეთ, ითამაშეთ.
- იარეთ ფეხით ან ველოსიპედით ყოველთვის, როცა ამის საშუალება გექნებათ.
- დაიცავით სანტარული ნორმები, რომ დაცული იყო გადამდები დაავადებებისგან.
- დაიცავით ჯანსაღი დიეტა, მიიღეთ მეტი ხილი და ბოსტნეული, უარი თქვით სწრაფი კვების საჭმელზე და გაზიარ ტკბილ სასმელებზე, დალიეთ ბევრი წყალი.
- არ დაიწყოთ მოწევა, უარი თქვით ალკოჰოლსა და ნარკოტიკულ საშუალებებზე.
- გახსოვდეთ, რომ აივ/შიდსი არ დასრულებულა. გქონდეთ ინფორმაცია მის პრევენციაზე, ასევე სქესობრივი გზით გადამდებ დაავადებებზე, რომ დაიცვათ თავი.
- საკმარისი იძინეთ, რადგანეს დრო აღადგენს დახარჯულ ენერგიას, მოაქვს სიმშვიდე და ემოციური ბალანსი.
- დაუთმეთ დრო საკუთარ თავს და თქვენს მეგობრებს, გართობა ბალანსირებული და ბედნიერი ცხოვრებისთვის მნიშვნელოვანია.
- არასდროს შეწყვიტო სწავლა. გარდა გამომუშავებული კომპეტენციებისა, რაც მომავალში დაგეხმარებათ იყოთ რეალიზებული, ეს მომავალში დაგაზღვევთ დეპრესიიდან, ხოლო ხანდაზმულობაში ალტერნატიურის დაავადებისგან. ყოველთვის შეგიძლიათ რაღაც ახლის სწავლა.
- იკითხეთ ბევრი, შექმენით წიგნის კლუბი, განიხილეთ სპორტსმენების ბიოგრაფიული წიგნები, რომლებიც ნებისყოფის გამომუშავებაზე, რეჟიმზე და მიზნის მიღწევის სირთულეზე, სირთულეების გადაღახვაზე მოვითხოობთ.
- მხარი დაუჭირეთ თანატოლებს, რომლებსაც შეზღუდული შესაძლებლებია აქვთ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

მ. რატიანი, პანდემიით გამოკვეთილი საჭიროებები – არიან თუ არა მოსწავლეები
მედიაწიგნიერნი და ინფორმირებულნი, 2021

<https://www.civiceducation.ge/ka/lessons/4-45>

<https://www.un.org/sustainabledevelopment/>

170 daily actions to transform our world, 2019

<https://sdg.gov.ge/goals-all>